

KRONIKKEN

Grund til bekymring? - Dansk sprogpolitik på tapetet

Bente Bakmand

Ph.d.stipendiat ved Institut for sprog og kultur,
Roskilde Universitetscenter

Kulturministeren har varslet at Danmark bør have en formuleret sprogpolitik. Hun ønsker en offentlig debat og har bedt tre danske sprogfolk komme med et udspil - og hun tog initiativ til en konference om emnet. At man fra officielt hold interesserer sig ikke alene for stavemåder og kommatering, men også for hvilke funktioner det danske sprog udfylder i samfundet, er noget nyt. Der er ikke tradition for overordnet aktiv sprogpolitik i Danmark, og slet ikke i forhold til sproglige domæner - det der i litteraturen hører under *statusplanlægning*¹. Det engelske sprogs landvindinger på en række områder er den direkte årsag til interessen. På konferencen der fandt sted på Louisiana i juni, var deltagerne dog forholdsvis ubekymrede: Det danske sprog har det godt.

Men et spørgsmål trænger sig på: Var det bare det hun ville vide, kulturministeren? Kunne hun lige så godt have sagt *dansksprogpolitik*? Eller tænkte hun på mere end ét sprog? Engelsk, javist, det nødvendige gode eller onde, som man nu ser det. Men tænkte hun også på de andre sprog i det danske samfund - på fremmedsprogene og på de fremmede - nydanskernes sprog?

I udspillet fra de tre danskfolk, Erik Hansen, Iver Kjær og Jørn Lund, er der ingen tvivl: Det danske sprogs status er i fokus - det er udgangspunktet, omdrejningspunktet og målet. Under titlen *Styrk sproget*² giver de denne udlægning af statusplanlægning:

„Man kan arbejde med sproget som helhed, med dets domæner. Det vil sige, at man arbejder aktivt og offensivt for at udbrede sproget til nye

områder, fagligt, politisk, geografisk. Eller man arbejder defensivt for at værne sproget, dvs. sikre at det fortsat eksisterer, at det bevarer sin anerkendelse og sine rettigheder og kan bruges mundtligt og skriftligt i alle situationer, genrer og fag.“

Og corpusplanlægning:

„Man kan arbejde aktivt og offensivt for at berige og udvikle sprogets elementer. Dette er et arbejde med sprogets inventar på forskellige planer: udtale, retskrivning, ordforråd, grammatik, sprogbrug mv. Man kan arbejde defensivt og tage beslutninger om, hvor frit spillerum påvirkningen fra andre sprog bør have.“

De tre betragter ubetinget den offensive løsning som den mest interessante, den eneste meningsfulde i Danmark. *Det danske sprog skal styrkes, ikke værnes*, skriver de. Den offensive tilgang består ifølge de tre især i statusplanlægning. Og bevidstgørende arbejde er at foretrække frem for lovgivning, hvilket snarere kendetegner en defensiv sprogpolitik, mener de.

Der er dog ét område hvor forfatterne klart formulerer et ønske om lovgivning, nemlig inden for uddannelse:

„Det bør overalt i dansk uddannelse lovfæstes, at undervisningssproget i almindelighed er dansk og kun noget andet, hvor særlige grunde taler for det“. Når de råber vagt i gevær på netop dette område, skyldes det formentlig en tendens i tiden: Som følge af krav om internationalisering i alle dele af uddannelsessystemet kommer der stadig flere uddannelser, hvor det

engelske sprog er medium. Det gælder ikke blot på universiteter og højere læreanstalter; det gælder også i visse ungdomsuddannelser. De tre forfattere mener at denne tendens kan få alvorlige konsekvenser for det danske sprog: Der er fare for at dansk reduceres til dagligsprog og mister status - og dermed terminologi - f.eks. som forskningssprog. I samme åndedrag understreger de dog behovet for engelskunderskaber.

Dette danske udspil er formentlig inspireret af en handlingsplan som *Svenska Språknämnden* har udarbejdet i 1998, et program der forholder sig eksplícit til såvel status- som corpusplanlægning og som bl.a. plæderer for at svensk skal være undervisningssprog i al grundlæggende undervisning. Dette program tager ligesom de tres udspil udgangspunkt i det nationale sprog - og udfordringen fra det engelske sprog, hvilket er naturligt når forfatterne arbejder for nationalsprogets nævn. Men der er en forskel: I det svenske program indgår et formuleret ønske om at politikken i forhold til nationalsproget skal gå i spænd med en politik der respekterer et flersproget samfund - et samfund af flersprogede individer.

Blandt sprogforskere har sprogpolitisk potentiale været diskuteret længe - også i Danmark. Der er repræsenteret mindst fem forskellige positioner i den aktuelle diskurs:

- *De bekymrede ideologer* der sætter den direkte engelskpåvirkning på sproget i fokus og ønsker aktiv corpusplanlægning og 'et renere dansk'.

- *De ubekymrede ideologer* der forholdsvis tilbagelænet iagttager udviklingen og arbejder for den danske overnorms 'naturlige' udbredelse.
- *De bekymrede pragmatikere* der sætter domænetæb og den enkelte sprogbrugers rettigheder og muligheder i fokus.
- *Pluralisterne* der er i familie med de bekymrede pragmatikere, men som ikke tager udgangspunkt i et nationalsprog: som fokuserer på muligheder og ressourcer ved fremme af flere sprog.
- *De ubekymrede pragmatikere* der finder enhver form for sproglig indgriben ovenfra uhensigtsmæssig og vægrer sig ved i det hele taget at diskutere sproglige dominansforhold: Sprogene såvel som sprogbrugerne klarer sig selv³.

Der findes altså fortalere både for en mere aktiv statusplanlægning og for en mere aktiv corpusplanlægning i Danmark. I lande med tradition for aktiv sprogpolitik betragtes status- og corpusplanlægning som to sider af samme sag. I Danmark er der en tendens til at interessere sig enten for det ene eller det andet - eller ingen af delene. Der er overvejende enighed om at aktiv corpusplanlægning er formålsløs og uhensigtsmæssig, men det er udelukkende denne form for planlægning der har institutionaliserede rammer at arbejde inden for, nemlig Dansk Sprognævn. Sprognævnet har ikke nogen kompetence i forhold til f.eks. uddannelsesplanlægning. Det er befordrende at diskussionen om domænetab nu bringes op på politisk niveau, således at det danske sprogs potentiale og

muligheden for statusplanlægning bliver vedkommende emner.

Men hvis man *virkelig* ønsker at bringe sprogpoltiske muligheder og konsekvenser til diskussion, er det nødvendigt at en bredere skare giver deres mening til kende. Tre danskfolk har talt: de erkender at uddannelse er et centralt område, hvor sprogpolitik kan spille en rolle og måske påvirke en fremtidig udvikling. Det ville være befordrende med en overordnet politisk erkendelse af dette - og en erkendelse af, at der findes mange andre sprog med relevans for danskerne end dansk og engelsk. Dette ville kræve en forståelse for at der ikke nødvendigvis går noget fra hverken dansk eller engelsk ved at flere sprog får lov til at fylde i det danske uddannelsessystem. For fremme af en sådan forståelse må flere på banen: Folk med viden om uddannelsesplanlægning, om fremmedsprogspædagogik, om andetsprogsundervisning, om modersmålsundervisning, om sprog- og kulturmøde, om sprogtilegnelse og identitetsdannelse.

Det kunne kaste lys over en række vedkommende aspekter af sprogpolitik. Hvor ikke blot det danske sprogs 'naturlige' status og danskernes 'naturlige' behov for engelskkundskaber bliver slået fast. Diskussionen kunne sætte fokus ikke så meget på fremme af national bevidsthed som på fremme af demokratiske rettigheder og åbenhed. Den kunne handle om tolerance og forståelse på tværs af og inden for grænser. Om den mangfoldighed af sprog der findes i danske gadebilleder. Så kan man måske en dag med rette

bruge så store ord som pluralisme og menneskerettigheder når talen er om sprogpolitik.

Noter

1 *Statusplanlægning*: Planlægning af sprogets brug i samfundet.

Corpusplanlægning: Udvikling af sprogets form (ordforråd, grammatik, retstavning).

2 'Styrk Sproget', kronik i Politiken 3.2.00. Erik Hansen er formand for Dansk Sprognævn, Iver Kjær er direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Jørn Lund er forlagsdirektør ved Gyldendal.

3 Se Bente Bakmand: Hvad kan vi lære af Frankrig? Eller jagten på en dansk sprogpolitik. NyS 25 1999.

Bente Bakmands ph.d.afhandling: Det kendte, det nødvendige og de fremmede - om sprogpolitik og sprogundervisning i Danmark og Frankrig. Afsluttes i efteråret 2000.

ADLA-konference

Fredag d. 19. januar 2001 på Københavns Universitet Amager

Det danske sprogs status år 2011 - er dansk et truet sprog?

Emnet behandles i seks oplæg som udsendes inden mødet. Hermed følges op på årsmødet i 1991 der resulterede i publikationen:

Det danske sprogs status år 2001. Er dansk et truet sprog? Red. af J. Normann Jørgensen. Københavnerstudier i tosprogethed; 14.

Pris:

200 kr. for møde, frokost, kaffe, samt bog.

Henvendelse:

Anne Holmen, DPU, e-mail: anho@dpu.dk